DARWİNCİ GÜZELLİK KURAMI

Rasim BAŞAK[1]

ÖZ

Güzellik tarih boyunca binlerce yıldır felsefecilerin tanımını bulmakta zorlandıkları bir konu olagelmiştir. "Güzel"in ne olduğu konusunda Plato'dan beri güzelliğin kişisel olabileceği veya kültürel olarak değişebileceği gibi pek çok farklı teoriler ortaya atılmış olmasına karşın, bunların hiç biri bilimsel, nesnel temellere dayanan teoriler olmamıştır. Charles Darwin (1809-1882)'in Evrim Teorisi, ölümünün üzerinden çok uzun bir zaman geçmesine rağmen psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi alanlarda pek çok yeni araştırma ve teoriye temel teşkil etmektedir. İnsanlığın milyonlarca yıl kullandığı kesici el baltaları, sürpriz bir şekilde evrim teorisinden dayanak alarak Denis Dutton* (1944-2010)'ın Evrimci Güzellik Teorisi'ne temel teşkil etmiştir. Güzelliğin cevabının nesnel olabileceği ve evrimsel süreçte genlerimize kodlanmış evrensel bir güzellik anlayışı olabileceği bilinen paradigmaları alt üst edebilecek bir yaklaşım olup, estetik, sanat ve eğitimde yepyeni çıkarımlara sebep olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Güzellik, Güzellik Teorisi, Darwinci Güzellik Teorisi, Estetik, Sanatta Güzellik, Sanat

Başak, Rasim. "Darwinci Güzellik Kuramı". *Ulakbilge* 4.7 (2016): 1-18.

Başak, R. (2016). Darwinci Güzellik Kuramı. *Ulakbilge, 4*.7, s. 1-18.

[1] Yrd.Doç.Dr. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi ABD, rasimbasak(at)uludag.edu.tr
* Denis Laurence Dutton, Ph.D. (1944-2010) en son University of Canterbury, New Zealand'da çalışmış bir Sanat Felsefecidir.

DARWINIAN THEORY OF BEAUTY

Rasim BAŞAK

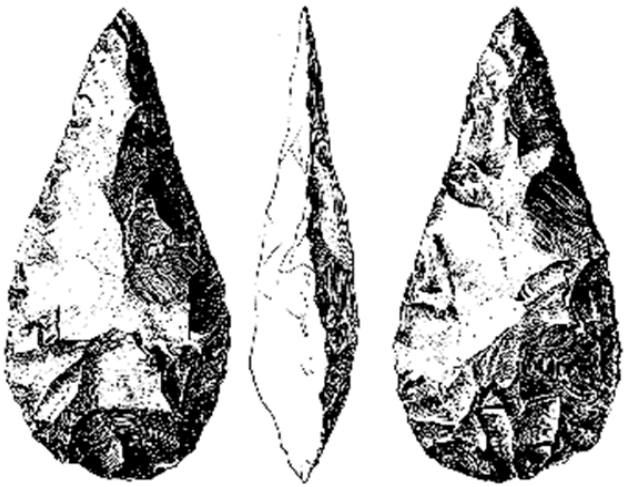
ABSTRACT

"What is beauty?" has been a difficult question for philosophers for thousands of years. Since Plato, beauty has been theorized sometimes as being a subjective judgment or sometimes defined as being "in culturally condioned eye of the beholder". None of these theories had been grounded upon scientific, objective support until Denis Dutton's theory (2003). Denis Dutton structured his theory based on Darwinian evolution and defined beauty as another Darwinian adaptation built over millions of years since Pleistocene. Is beauty another Darwinian adaptation and is hardwired in our brain and genes? Is there a human instinct responding to art and beauty? Dutton answers these questions based on surprise archeological findings of Acheulian hand axes and other scientific research. If so, this new theory will change all paradigms about beauty in not only aesthetics, but in art and education.

Keywords: Darwinian Theory of Beauty, Beauty, Aesthetics, Beauty in Art, Art, Acheulean hand axes, Art in evolution

"Hayatta kalabilecek olan, ne en güçlü olan, ne de en akıllı olan değil;

değişime en hızlı ayak uydurabilendir." –Charles Darwin (1809-1882)

Şekil 1. Acheulian El Baltası

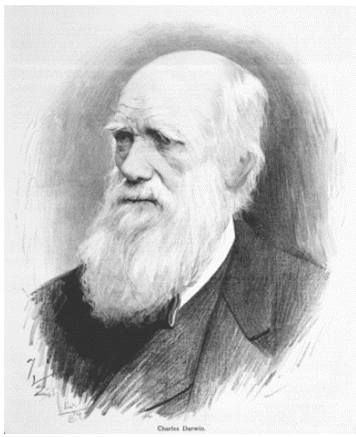
1. Giriş

Tarih boyunca pek çok filozof, güzelliğin ne olduğunu anlamaya çalıştılar ve çeşitli teoriler ortaya koydular. Bu felsefe içerisinde zor bir alan olan estetik alanını oluşturmaktadır. Konunun zorluğunu oluşturan en önemli faktörlerden birisi güzel diye ifade ettiğimiz şeylerin çok çeşitli olmasıdır. Hayatımızda güzellik kavramını kullandığımız alanların ve şeylerin çeşitliliğini düşünürsek güzelliğin ne kadar geniş ve kapsamlı bir kavram olduğunu görürüz. Güzel kavramına ilişkin bu kullanımlar, insanoğlunu, doğal güzellikleri, sanat eserlerini ve yetenekli insan eylemlerini içerebilmektedir bazen. Güzellik sadece bir sanat eseri için kullanılmadığından, bu kadar çeşitli bir kapsamda güzelliği açıklayabilecek bir yaklaşımda bulunmak bir teori geliştirmek hiç de kolay değildir.

Plato ve Aristo her ikisi de sanatı bütün kültürlere uygulanabilecek genellemeler olarak tanımlamış olmalarına karşın, Aristo ilk defa estetik teoriyi genel bir psikolojiyle ilişkilendiren kişidir. Aristo'ya göre, insan psikolojisinin evrensel bir yönü vardır ki, buna göre sanat eseri, değişmez ve açıklanabilir özellikler içerir (Dutton, 2003).

David Hume (Hume, 1987) ve Immanuel Kant, her ikisi de, insanın ortak bir doğası olduğu konusunda hemfikirdiler. Kant bu temel görüşü, Muhakemenin Eleştirisi (Critique of Judgment) isimli eserinde (Kant, 1987) güzellik teorisinin temeli olarak kullanmıştır. Kant'a göre: 'Bütün beğeni yargıları her ne kadar kişisel olsa da, sanat eserini yaratan kişi insan olduğundan tür olarak bir arada yaşayan insanlar, ortak bir duyguyu ve beğeniyi de *(sensus communis)* paylaşmaktadırlar' (Dutton, 2003).

Antik Çağ'dan günümüze pek çok ünlü filozof güzelliğin ne olabileceği konusunda teoriler ortaya koymuş olmalarına karşın, ancak bir tanesi, Charles Darwin'in Evrim Teorisi temeline dayalı olarak, insanın Sosyal Psikolojik evrimi çerçevesinde geliştirilen ve şu ana kadarki geliştirilmiş olan güzellik teorileri içerisinde en kapsamlı, evrensel bir açıklama getirebilenidir. Bu teori Dr. Denis Dutton tarafından yakın zamanda geliştirilmiş olan Darwinci Güzellik Teorisi'dir. Bu teorinin esasında hayatını insanın biyolojik evrimini anlamaya adamış olan bir bilim adamı olan Darwin'e dayandırılması ilginçtir. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Darwin kendisi biyoloji ve genetik çeşitlilik üzerine araştırmalar yapmış bir bilim adamı olmasına karşın, onun teorileri çok değişik bilim alanlarını derinden etkilemiş, Psikoloji, Bilişsel bilimler, Sosyoloji, Antropoloji ve daha başka bilim alanları Darwin'in teorisinden temelini alan yaklaşımlar üzerine çokça kabul gören teoriler geliştirmişlerdir. Denis Dutton'ın ortaya koyduğu bu teorinin, Darwin Güzellik Teorisi değilde, 'Darwinci Güzellik Teorisi' olarak adlandırılmasının sebebi, bu teorinin Darwin tarafından geliştirilmiş bir teori olmamasındandır. Tabii ki, teorinin alışılagelmiş bir biçimde, bir felsefeciye, bir sanat tarihçiye, bir sanat eleştirmenine, bir estetisyene, veya sanat teorisyenine dayanmayıpta Dutton'ın ifadesiyle 'bir midye, solucan ve güvercin genetik eşleştirme uzmanı olan Charles Darwin"e dayanıyor olması ilgi çekicidir.

Şekil 2. Charles Robert Darwin (1809-1882)

Güzellik bu kadar kapsamlı ve karmaşık bir konu olmasına karşın, pek çok insan 'güzellik nedir?' sorusuna en uygun cevabı zaten bildiklerini düşünebilmektedir. Halk arasında yaygın bir kanaate göre bu, 'bakan kişiye göre değişir ve kişisel bir deneyimdir'. Bazılarına göre – özellikle de akademisyenlerin – tercih ettiği bir tanım olarak güzellik, 'kültürel olarak şartlandırılmış bakış koşullarına göre ve kişiden kişiye göre değişir'. Özellikle 20.YY estetik anlayışları kültürel yapılandırmacı (Cultural Constructionism) bir anlayışı benimsemekteydi. Buna göre, 'estetik beğeni kültürel olarak bize öğretilen ne ise oydu'. Kültürel yapılandırmacı anlayış, estetik değerlerde bir tür kültürel rölativizmi savunmaktaydı, ki bu Aristo ve Hume'un savunduğu üniversal estetik beğeni anlayışının da reddi anlamına geliyordu (Dutton, 2003). Çoğumuz, seyrettiğimiz bir filmin, gördüğümüz bir sanat eserinin, dinlediğimiz bir müziğin güzel olduğunda çoğu zaman hemfikir olabiliriz, bunun en önemli sebebi paylaştığımız, sahip olduğumuz ortak kültürümüzün, deneyimlerimizin ortak bir estetik tat yaratmış olmasıdır.

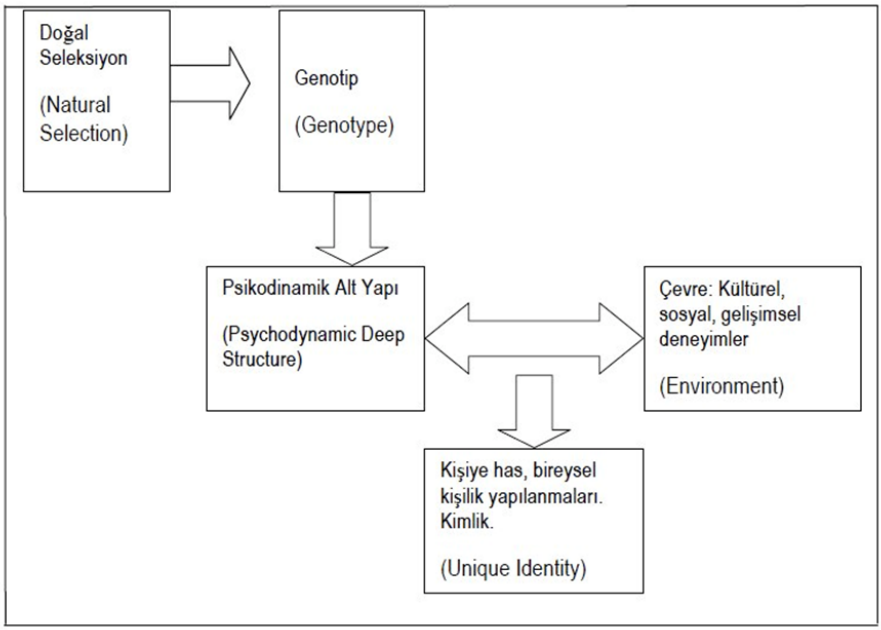
Bunun ötesinde doğal güzellik anlayışı veya sanat eserinden alınan haz kültürler arası daha evrensel bir bakış doğurabilmektedir. Güzel bir manzara karşısındaki hayranlığımız, dünyanın neresinde yaşarsak yaşayalım genellikle aynıdır. Dutton'ın (2009) da belirttiği gibi Japonlar Beethoven'a bayılırlar, Perulular Japon ağaç baskı sanatını çok severler, Shakespeare dünyadaki başlıca bütün dillere çevrilmiştir, İnka heykelleri İngiliz müzelerinde hazine değeri görürler. Amerikan cazı veya filmleri dünya çapında hayran kitlesine sahiptir.

Sanat formları arasında birçok farklılıklar olabilir, ancak bu 'kültürler arası değişmez tat anlayışı', aynı zamanda evrensel olan, kültürler arası estetik zevkler olabileceğinin bir göstergesidir.

Çok farklı coğrafyalarda yaşayan, çok farklı kültürlerden insanların güzellik konusunda ortak tatlara sahip olmaları, benzer bir estetik haz anlayışını benimsemeleri; estetik hazzın tamamiyle kişisel veya kültüre özgü olmadığını da gösterebilir. Peki bu 'evrensellik' nasıl açıklanabilir? Dutton'a göre buna en iyi cevap, sanatsal ve estetik zevklerin evrimsel tarihinde yatıyor (Dutton, 2009). Evrensel estetik hazzı açıklayabilmek için, şu anki sanatsal zevk ve tercihlerimizin, aklımıza veya genetik kodlarımıza nasıl işlendiklerini çözümlemek gerekecektir. Dutton bunun için bu evrensel haz anlayışını oluşturan unsurları 'tersine mühendislik' ile çözümlemek gerektiğini düşünür. Darwin'e göre hem tarih öncesi davranışlarımızla hem de toplumsal görevlerimizle, yaşamış olduğumuz evrimsel süreci büyük ölçüde, tam manasıyla insan olduğumuz dönemde yani buzul çağında *(Pleistocene)* yaşadık (Wilson, 2005). Bu tür bir tersine mühendislik tarih öncesine ait korunmuş kalıntılardan ve günümüzde sahip olduğumuz özelliklerin hepsinden yararlanabilir. Bu kaynaklar arasında fosiller, insanlığa ait en eski sanat eserleri, işaretler, materyaller, mağara çizimleri gibi kalıntılar olabilir. Bunun yanında, gelişmiş medeniyetlerden kopuk kalmış, bazı izole olmuş avcı-toplayıcı kabilelerin 19. ve 20. yüzyıllara kadar yaşamış olduğu bilinmektedir, bu grupların bu güne kadar gelmiş olan estetik anlayışları da dikkate alınmalıdır (Dutton, 2009).

Dutton'a göre güzellik deneyimiyle ilişkili duygu yoğunluğu ve hazzın, evrimleşmiş insan psikolojisiyle ilişkili olduğuna dair hiçbir kuşku yoktur (Dutton, 2009). İnsanoğlu, evrimsel süreçte hayatını sürdürebilmek için, pek çok adaptasyon şekilleri geliştirmiştir. Günümüzde insan psikolojisinin altında yatan pek çok evrimsel adaptiv davranış kodları bugün açıklanabilmektedir. Özellikle seksüel seçilim *(sexual selection)* süreci Darwin'in işaret ettiği Hayatta Kalabilme *(Survival)* ve Soyunu Devam Ettirebilme *(Replication)* esasları çerçevesinde onbinlerce yıldır devam edegelen ve mükemmel bir şekilde işleyen süreçlerdir. İnsan psikolojisine göre karşı cinsten hangi şartlarda ve neden hoşlanılabildiği, bu durumlarda ne gibi fizyolojik ve psikolojik reaksiyonlar verdiği bugün bilimsel olarak çözümlenmiş mekanizmalardır. Mesela insan ve diğer memeli gruplarında grubun liderinin *(Alpha Male)* evrimsel adaptiv sebeplerden dolayı, grubun lideri olabildiği ve bunların seksüel seçilim sürecinde çeşitli avantajlar taşıdıklarından dolayı daha kolay eş bulabildikleri açıklanabilmektedir. Aynı şekilde, modern insan psikolojisinin derinliklerinde

genetik olarak kodlanmış bir takım sebeplerden dolayı, sosyal psikolojideki belirli davranış kalıpları ortaya çıkmıştır.

Şekil 3. Evrimsel süreçte insanın kişilik oluşumu

2. İnsanın Temel Evrimsel Psikolojisi

İnsanoğlu onbinlerce yıldır erkek veya kadın olarak eş seçmekte ve çocuklar dünyaya getirmektedir. Bugün, bu yazıyı okuyorsanız eğer, sizin atalarınız da başarılı şekilde genlerini sonraki nesillere aktarmışlar demektir. Bunu söylerken neyi kastediyoruz? Evrimsel süreçte üzerinde hemfikir olunan iki kavram var ki, bunlar yaşayan herhangi bir organizma için hayatın amacını teşkil ederler. Bu iki temel amaç, Hayatta Kalabilme ve Soyunu Devam Ettirebilmektir, veya Darwin'in kendi sözleriyle *'Survival and Replication'*. Evrimsel süreçte doğadaki hayata ilişkin her şey, yenilenme ve soyunu devam ettirme esası üzerine kurulmuştur. Bu doğanın çok uzun sürede oluşturmuş

olduğu hayatta kalabilme hedefini gerçekleştirme mekanizmasıdır. Kendini devam ettirme her ne kadar ikincil amaç gibi gözükse de, bu olmaksızın hayatta kalabilmek nihai anlamda mümkün değildir. Bu iki temel amaç doğrultusunda, türümüzün şu ana kadar yaşayarak gelmesi ve atalarımızın genlerini şu ana kadar aktarabilmiş olmaları biyolojik olarak bir başarıdır.

Doğal seleksiyon *(Natural Selection)* ise çeşitlilik ve ileriye yönelik hayatta kalabilme değeri olan genlerin aktarılmasını sağlayan bir evrimsel mekanizmadır. Aynı gen havuzundan beslenen bir canlı organizma aradan uzun zaman geçtiğinde hayatta kalabilme değerini kaybetmeye başlar, bu sebeple çeşitliliğin sağlanması bir türün devamı için son derece önemlidir. Çeşitlilik esasına dayalı üreme seçenekleri *(crossbreeding),* uzun vadede türün hayatta kalabilme değerlerini arttırmaktadır. Kısacası, Soyunu devam ettirme süreci, hayatta kalabilme değerinin devamlılığı için bir araçtır. Ortalama bir insan günümüzde yaklaşık olarak 29000 gün yaşam süresine sahiptir, diğer bir deyişle doğa size hayatta kalabilme ve soyunuzu devam ettirebilmek için sadece 29000 gün süre vermiştir. Eğer bu ortalama süreyi değerlendirip bu kadar uzun yaşayacak kadar akıllıysanız…

Daha basite indirgeyerek soyunu devam ettirebilme yeteneğinden bahsedelim. Seksüel Seçilim *(Sexual Selection)* sürecinde bir insanın çocuk sahibi olmak için seçtiği karşı cinsin doğru bir seçim olup olmadığı iki şeye göre kararlaştırılır. Birincisi karşı cins, soyunu devam ettirebilme niteliklerine sahip olmalı, elbetteki soyun devamı sadece organizma olarak bir nesilde devamı olarak düşünülmemelidir. Nesiller boyu soyun devam ettrirebilmesi için (ki bu hayatta kalabilme değerleri de gerektirecektir) karşı cins iyi nitelikli genlere sahip olmalıdır. Sadece çocuk doğabilmesi değil, o çocuktan oluşacak sonraki nesillerin Survival ve Replication değerlerinin de garanti altına alınmış olması gerekecektir bir bakıma. İkincisi ise, karşı cins yüksek Survival Value, yani hayatta kalabilme değerlerine sahip olmalıdır. Yani bir bütün olarak, karşı cinsten istenen şey, öylesine sağlıklı ve belirli nitelikler taşıyor olmalı ki, sadece kendi hayatını sürdürmekle kalmayıp, sonraki nesillere aktardığı sağlıklı ve nitelikli genler aracılığı ile, gelecek nesiller de hayatta kalma ve soyunu devam ettirebilme değerlerine sahip olsun. Bu basit anlamda, bugün hayatta olan bir birey için binlerce yıldır bu sürecin başarılı bir şekilde devam etmiş olduğunu da göstermektedir.

Çoğu durumda, bir kadın erkeğe göre daha fazla üreme seçeneğine ve kaabiliyetine sahiptir. Memeli hayvanlara bakılacak olursa, bir dişi, her zaman onunla çiftleşmek isteyecek bir erkek bulabilecektir, bunun tersi çok nadiren

mümkündür. Cinsel birleşme bu anlamda dişiler için zor bir şey değildir. Diğer taraftan erkekler için durum bu şekilde değildir, bir erkeğin partner bulabilmesi için yukarıda bahsedilen iyi genlere sahip olması gerekecektir, yani hayatta kalma ve soyunu devam ettirebilme şansı yüksek genlere sahip olması gerekecektir. Bu noktada öncelikle hayatta kalabilme değerini (Survival Value) açıklamak gerekir. Erkeklerin genel olarak daha çok sahip oldukları değer hayatta kalabilme değeridir. Sosyal yaratıklar olarak, bizler gruplar halinde yaşarız. Çok bilindiği üzere, tarih öncesi erkek hep dışarıda ailesine ve çocuklarına kaynak bulmak için gezerken, av peşine düşerken; kadın, evde veya mağarada kalıp, çocuklarına bakmak ve onları büyütmekle uğraşmıştır. Bu onbinlerce yıldır böyle olduğundan dolayı, doğayla ve hayvanlarla mücadele etmek zorunda olan erkek avlanmayla ilişkili özelliklerini ve fiziksel gücünü geliştirmiştir. Mağarada çocuklara bakıp büyütmekte olan kadına ve çocuklarına bakmak ve temel besin kaynaklarını sağlamak zorundadır erkek. Bugün bu durum elbette böyle olmayıp, kadın kendi başına hayatta kalma değerlerine sahiptir dolayısıyla hayatta kalabilmek için bir erkeğe ihtiyaç duymayabilir. Aynı şekilde, fiziksel olarak doğayla ve hayvanlarla mücadele etmek zorunda olmayan erkek Survival için eskiden gereken fiziksel özelliklere gittikçe daha az ihtiyaç duymaktadır. Bunu elbetteki daha az Hayatta Kalabilme Değeri veya Soyunu Devam Ettirebilme değeri şeklinde düşünmek doğru olmaz. Modern hayatla birlikte sadece Hayatta Kalabilme ve Soyunu Sürdürebilme Değerleri biçim değiştirmektedir. Doğayla ve hayvanlarla mücadele etmeyen erkek bugün başka şeylerle mücadele etmek zorundadır. Mücadelenin şekli ve şartları değişmiştir o kadar. Soyunu devam ettirebilmek için gereken seksüel seçilim sürecinde kadın erkeklerin büyük çoğunluğuna göre daha fazla avantaja sahiptir. Evrimsel süreçte geliştirdiğimiz adaptasyonların bir kısmı cinsiyetler arasında da farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Mesela, kadınlar çocuk büyütmeye daha çok ilgili, görsel detayları hatırlamaya daha yatkınken; erkekler, fiziksel olarak daha agresif, yön bulma duyguları daha gelişmiş ve harita okumaya daha yatkındırlar (Dutton, 2003).

3. Bir evrimsel adaptasyon şekli olarak güzellik ve haz

Evrimsel psikolojideki yakın dönem ilerlemeler ışığında sanatın kültürler arası ve evrensel özelliklerini anlamaya yönelik yaklaşımlar ortaya çıktı. Evrimci psikoloji ışığında bu yaklaşımlar, insanın psikolojik ve kültürel hayatını, bir tür olarak nesiller boyu evrimleşerek miras aldığı genetik bütün çerçevesinde anlamaya yönelik adımlardır. Evrimci Psikoloji, Darwin'in evrim teorisini insan ruhunun çalışma mekanizmalarına kadar indirgeyip, ilişkilendirmektedir. Özellikle, Evrimci Psikoloji, bizim zihinsel kapasitemiz, eğilimlerimiz, ve

arzularımızı Buzul Çağı'ndan beri, yani son iki milyon yıllık süreçte geliştirilmiş adaptasyonlar olarak inceler (Barkow, Cosmides, ve Tooby, 1992). Zihnimizin bu özellikleri en son şekline yaklaşık 10 000 yıl önce tarımın ve şehirlerin ortaya çıkışı *(Holocene)* ile birlikte ulaşmıştır. Bu dönemden sonra insan beyni evrimsel bakımdan ciddi bir değişim göstermemiştir (Mithen, 1996). Evrimci anlayış, insan beynini doğduğunda boş ve kültürel olarak şekillendirilebilir bir yapı olarak gören anlayışın tersine, doğal ve seksüel seleksiyon süreçleri neticesinde genlerimize kodlanmış barındırdığımız bir takım özelliklerimiz olduğunu savunur. Evrimci psikoloji, boş ve işlenilebilir insan beyni yerine İsviçre Çakısı metaforuyla açıklanan teoriyi benimser. Bu teoriye göre, tıpkı bir İsviçre Çakısı gibi insan beyni, özel bir takım amaçlara yönelik adaptasyon süreciyle geliştirilmiş araçlar içerir (Dutton, 2003).

Adaptasyon evrim sürecinde rastgele mutasyon ile kazanılmış ancak sonraki nesillerin hayatta kalabilme şansını artırabilecek bazı özelliklerin, kullanışlılığı doğrultusunda korunması ve genetik olarak nesilden nesile aktarılması ilkesine dayalı hayatta kalabilme değerini (survival) artıran bir süreçtir. Güzellik deneyimi, tıpkı diğerleri gibi bu Darwinci adaptasyon şekillerinden bir tanesidir. Güzellik, sanat eserlerinin ve eğlenceye yönelik eserlerin yaratılması ve beğenilmesi sürecinde ortaya çıkan ve yoğunlaşan evrimsel anlamda adaptif bir süreçtir. Bilindiği gibi evrim, başlıca iki temel mekanizma ile yürümektedir. Bunlardan birincisi; rastgele mutasyon ve kazanılan özelliklerin seçici biçimde korunmasıyla gerçekleşen, bizim temel anatomimiz ve fizyolojimizle birlikte, pankreasın, gözün veya tırnakların evrimiyle açıklanabilecek doğal seleksiyondur. Doğal seleksiyon aynı zamanda birçok günlük ve basit ani duygu değişimlerini ve temel reaksiyonları da açıklar. Çürümekte olan etin iğrenç gelen kokusu gibi, ya da yılan korkusu gibi, veya uçurumun kenarında durulduğundaki korku gibi. Doğal seleksiyon ayrıca seksüel zevkler ve bizim tatlıya, yağa ve proteinlere karşı olan beğenimiz gibi zevkleri de açıklar (Dutton, 2009).

İnsanoğlunun sahip olduğu bir takım davranışlar da aynı şekilde adaptasyonlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Tatlı ve yağlı yiyeceklerden alınan haz Buzul Çağı'nda geliştirilmiş beslenme ve Hayatta Kalabilme değerini artırmaya yönelik bir adaptasyondur, seksden alınan zevk de benzeri şekilde soyunu sürdürmeye yönelik gelişmiş bir adaptasyondur. Yemekten ve seksden hoşlanan atalarımızın hayatta kalabilme ve özelliklerini torunlarına aktarma şansları hiç şüphesiz daha fazlaydı. Benzeri şekilde insan için en tehlikeli zehirlenmelerden birisi bozuk et zehirlenmesidir, hiç de şaşılacak bir şey değildir ki, insan için en iğrenç gelen kokulardan birisi bozuk et kokusudur. Daha bir çok davranış

biçimini bu çerçevede incelemek mümkündür. Diğer insanlara karşı duygularımız, duygusal ifadelerimiz, çevreye verdiğimiz fiziksel reaksiyonlar, problem çözmeye karşı duyduğumuz ilgi, toplu eylemlerden duyduğumuz haz, ustalık gerektiren eylem ve performanslardan duyduğumuz haz gibi... (Dutton, 2003).

Miller (2000)'a göre bizler sağlık, enerji, dayanıklılık, el-göz koordinasyonu, iyi motor becerileri, zeka, yaratıcılık, nadir materyallere erişim, zor becerileri öğrenebilme gibi fitness özellikleri taşıyan kişilerce yapılmış olan şeyleri çekici buluruz.

Geleneksel estetik teorilerde sıklıkla yapılan bir hatayla sanat eserinde gizli, kodlanmış veya bilinçaltından gelen bir seksüel anlam veya içerik olduğu düşünülegelmiştir. Evrimci Psikolojiye göre sanat eserinde dikkat çeken seksüel içerikten ziyade, sanat eserinin yapımında ve başkalarına gösteriminde altta yatan hayatta kalabilme ve soyunu sürdürebilme dürtüleridir. Sanat eserinin kendisi bir bakıma hayatta kalabilme değeri işaretleri taşır. Ustalık, ince işçilik, üstesinden gelinmiş problemlerin varlığı sanat eserinin sunumunda dikkate alınan içsel dürtülerdir. Godlovitch (1998)'e göre yapılması zor olanın yapılmasına duyduğumuz hayranlık sadece sanata özgü değildir. Sanat eserine olduğu kadar, atletlere, usta şarkıcılara, ve ustalıkla yapılan diğer şeylere de hayranlık duyarız.

3.1 Gösterge Kuramı *(Indicator Theory)*

Bu teoriye göre bir şeyi özel yapan, sanatçısı hakkında özel olan bir şeyleri gösterecek şekilde ve eserde bir şeylerin taklidi zor bir şekilde ortaya konulmasıdır. Bu yaklaşımla, taklidi zor bir şekilde üreterek hemen hemen her şeyi sanat eseri yapabileceğimiz düşünülebilir. Sanat eseri öyle özellikler taşımalıdır ki, özel bir yeneteği, diğerlerinden üstün bir niteliği, yüksek bir başarı düzeyini, iyi bir problem çözme kabiliyetini, kısacası fitness işaretlerini göstermelidir (Dutton, 2003).

4. Seksüel Seçilim *(Sexual Selection)*

Evrim mekanizmalarının işlemesinde bir diğer prensip ise seksüel seçilimdir. Tavus kuşunun muhteşem kuyruğu bunun en bilindik örneğidir. Erkek tavus kuşları o muhteşem ve devasa kuyruklarını oluşturup taşıyabilmek için enerjilerinin büyük bir bölümünü harcarlar. Tavus kuşunun kuyruğunun ne kadar ilgi çekici ve büyük olduğu düşünülürse, hayatta kalabilmek için

evrimleşmediği tam tersine hayatta kalmaya risk oluşturabilecek bir yapı olduğu açıktır. Tavus kuşunun kuyruğu dişi tavus kuşları tarafından yapılan çiftleşme tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir özelliktir. Bir erkeğin, o devasa ve muhteşem kuyruğu etrafta gezerken taşıyabilmesi için bazı üstün niteliklere sahip olması gereklidir. Her şeyden önce devasa ve rengarenk bir kuyrukla ortada açık hedef teşkil ederek gezip, ona rağmen hayatta kalabilmiş bir erkek güçlü olmalıdır, o kadar çok enerji gerektiren bir kuyruğu oluşturabilmek ve taşıyabilmek sağlıklı olmayı da gerektirecektir. Aynı zamanda, rekabet eden diğer erkekler içerisinde o kuyruğu gösterişli bir şekilde korkmadan taşımak, lider ve güçlü erkek özellikleri gerektirecektir (Alpha Male). Kısacası, sadece gösterişli bir kuyruğa bakarak çiftleşme kararı veren bir dişi, bütün bu saydığımız iyi genetik özellikleri de düşünerek karar vermiş olmaktadır. Daha doğrusu düşünerek değilde, genlerine kodlanmış olarak bilinç dışı bir şekilde bu karara ulaşmaktadır (Cronin, 1991; Zahavi & Zahavi, 1997). Dutton'ın da Karl Marx'a benzer şekilde ifade ettiği gibi tarihsel ilerlemeyi sağlayan aslında kadınlardır (Dutton, 2009).

Şekil 4. Erkek tavus kuşunun kuyruğu

Evrimsel süreçte bu ve bunun gibi yüzlerce örnekle açıklanabileceği gibi, güzellikle ilişkili deneyimlerimizin, hayatta kalmamız ve üremeniz için en uygun kararları vermeye bizi cesaretlendirmek amacıyla, evrimsel süreçte geliştirdiğimiz canlandırıcı, harekete geçirici ve cazibeli yollardan biri olduğu görülmektedir. Bizim, seksüel seçilim vasıtasıyla, hayatta kalabilme değeri yüksek eşler seçmemizi kolaylaştıracak bir adaptasyon şeklidir (Dutton, 2009). Tabiri caizse güzellik, doğanın bu süreçlere bir şekilde uzaktan, dolaylı olarak müdahelesidir, aksi halde türümüzün şu ana kadar hayatta kalabilmesi mümkün olmayabilirdi.

Bir an için estetik zevkin önemli örneklerinden biri olan o alışılmış, güzel manzaraların çekici etkisini düşünelim. Çok geniş kapsamlı bir araştırmaya göre (Komar & Melamid, 1998; Orians & Heerwagen, 1992), dünyanın her yerinden çok farklı kültürlerden kişiler, evrimimizin büyük bölümünü geçirdiğimiz Pleistocene (*Buzul Çağı*) sürecindeki ovalara benzeyen, belirli bir manzarayı beğenme eğilimindedirler. Bu manzara türü bugün çok ilginç bir şekilde; takvimlerde, kartpostallarda, golf pisti tasarımlarında, parklarda ve çerçevelenmiş resimler olarak evlerde asılı biçimde Dünya'nın her köşesinde beğenilen manzaralardır (Dutton, 2009).

4.1. Savana Hipotezi *(The Savanna Hypothesis)*

Bu resimlerin ortak özelliği, hepsinin çimlerle dolu açık, boş alanlarla tek tük ağaçlar ve korularla kaplı manzara tabloları olmalarıdır. Bahsedilen araştırmaya göre, tipik olarak bu manzara resimlerinde ağaçların yere yakın çatal yapmış biçimde olması tercih edilir; sanki, eğer zor bir durumda kalırsanız tırmanabileceğiniz şekilde (Komar & Melamid, 1998; Orians & Heerwagen, 1992). Manzara suyun varlığını doğrudan gösterir veya bir mesafede suyun varlığının izlerini taşır; yeşilliğin olduğu kadar hayvan ve kuş yaşamı belirtileri de vardır ve bütün bunlarla birlikte 'bir patika veya bir yol belki de bir nehir ya da sahil, neredeyse sizin onu takip etmenizi istercesine uzaklara uzanır'. Çok ilginç bir şekilde bu manzara şekli, ona sahip olmayan, ona tamamiyle yabancı olan yerlerde yaşayan kişiler tarafından bile 'güzel' olarak görülür. Bu ideal savana manzarası insanoğlunun her yerde, benzer görsel deneyimle güzel olanı bulduğunu gösteren en açık örneklerden biridir (Dutton, 2009). Bu araştırmadaki evrensel standart beğeni şekilleri hakkında Arthur Danto dahi, 'a priori aesthetic universal' olduğu şeklinde bir itirafda bulunmuştur ve bu Danto'nun kendi estetik teorileriyle (Danto, 1964) bile karşıt düşmektedir (Wypijewski, 1997). Belki de pazar ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak hareket eden kartpostal ve takvim endüstrisi farkına varmadan, Buzul Çağı'ndan gelen ortak bir zevkimizi ortaya çıkarmıştır (Dutton, 2003).

Elbetteki bahsi geçen araştırmadaki güzellik anlayışı belkide sadece doğal güzellik için geçerli olabilir. Sanatsal güzellik hakkında bir çıkarımda bulunmak doğru olmaz bu noktada. Genel kabul gördüğü şekliyle çoğunlukla kültürel değil midir sanatsal güzellik anlayışı? Dutton (2009)'a göre 'Hayır, pek de öyle olduğu söylenemez'. Bu konu hakkında bir şeyler söylemek için tarih öncesi zamanlara daha derinden bakmak gerekecektir. Lascaux ve Chauvet'deki hayret verici derecede ustalıkla yapılmış mağara resimleri insanlığın en erken sanat eserleri olarak görülür. Chauvet mağaraları; aynı döneme ait barındırdıkları birkaç küçük, gerçekçi kadın ve hayvan heykelleriyle birlikte 32 000 yaşındadır. Ancak sanatsal ve dekoratif hünerler aslında bunlardan çok daha eskidir. Sanat galerilerinde görebileceğinize benzer işçilikle yapılmış deniz kabuklarından güzel kolyeler ile 'ochre' renkli vücut boyaları 100 000 yıl öncesine aittir (Dutton, 2009).

Ama daha şaşırtıcı olan tarih öncesi sanat eserleri bunlardan da eskidir. Bu bahsettiğimiz en eski sanat eserleri, 'Acheulian' el baltaları adı verilen kesme ve parçalama aletleridir. Bunların en eskileri, Doğu Afrika Olduvai Geçidi'nde bulunan basit kesici taşlardır. Bunların tarihi iki buçuk milyon yıl öncesine kadar gitmektedir. Bu kaba aletler 1.4 milyon yıl öncesine kadar, binlerce yüzyıllık bir dönem kullanıldılar; ta ki *Homo Erectus*, tek, ince taşlara bazen yuvarlak, oval biçimde ama çoğu zaman dikkat çekici bir şekilde simetrik, ucu sivri yaprak veya göz damlası şeklini verinceye kadar. Bu Acheulian el baltalarının –(*Adını Fransa'daki Saint Acheul'dan, 19. YY'da bunların bulunduğu yerden almıştır*)– binlercesi, Asya, Avrupa ve Afrika'da yayılmış olarak bulundu ve çıkarıldı; hemen hemen *Homo Erectus* ve *Homo Ergaster'*in dolaştığı her yerde bu el baltalarına rastlanılmıştır. Bu el baltalarının sayısı bazı kazı alanlarında o kadar fazladır ki, bunların sadece hayvanları kesip doğramak için yapılmadığı açıktır. Ayrıca diğer *Pleistocene* dönemi aletlerinde olduğu gibi giyim eşyası olarak kullanıldıklarına dair bir kanıt da yoktur. Bu aletlerin bazıları o kadar büyüktürler ki, kesip doğrama veya herhangi bir başka amaç için kullanılmış olmaları mümkün değildir. Bu aletlerin mükemmel simetrisi, nadide materyalleri ve hepsinin üzerinde titiz işçilikleri, bugün bile onları güzel göstermektedir.

Şekil 5. Acheulian El Baltası

Peki bu çok eski ve bir o kadar da tanıdık gelen aletler; bu çok eski eserler ne için yapılmıştı? Hali hazırdaki verebileceğimiz en iyi cevap onların gerçekten bilinen en eski sanat eserleri olduğudur: Büyüleyici estetik objelere dönüştürülmüş, hem zarif görünüşleri hem de ustalıklı işçilikleri ile ortaya konulmuş pratik aletlerdir bunlar. El baltaları insanlık tarihinde evrimsel bir ilerlemeye işaret eder. İş görmesi için yapılmış ama aynı zamanda Darwinci bir deyimle fitness isaretleri taşır bunlar. Tavus kuşunun kuyruğu gibi fitness isaretleri taşırlar ancak farklı olarak bilinçli bir şekilde ve akıllıca işlenmiş aletlerdir bunlar. Yetkinlik gerektiren ve ustalıkla yapılan bu el baltaları seksüel seleksiyon sürecinde arzu edilen kişisel özelliklerin bir göstergesiydi. Zeka, iyi motor kontrol becerileri, planlama kaabiliyeti, temkinlilik ve bazen de değerli ve zor bulunan malzemelere erişebilmenin işaretlerini taşımaktaydı bunlar. On binlerce nesilden sonra, bu gibi beceriler, onlara sahip olanların eş bulma şansını artırmış ve daha az becerikli olanlara nazaran üreme avantajı sağlamıştır (Dutton, 2009).

Tabii ki şunu ifade etmek gerekir ki, bunları yapan Home Erectus'un bir lisanı yoktu. Bu obje, insansı atalarımız Homo Erectus veya Homo Ergaster tarafından lisanın gelişmesinden 50 000 ila 100,000 yıl önceki bir dönemde yapıldı. Bir milyon yıla kadar uzanan el baltası geleneği, tarihsel süreçte kıyaslandığında insanlık ve Proto-human tarihindeki en uzun süreli sanatsal

gelenektir. Bu uzun sürecin sonunda, *Homo Sapiens* grupları birbirlerini eğlendirmede ve etkilemede muhtemelen başka yöntemler keşfetmişti; kim bilir, şakalar, hikayeler anlatarak, dans ederek veya saç şekillendirme gibi yeni yollar bulunmuştu belkide (Dutton, 2009).

Bugün modern dünyada bizler, ustalıklı teknikleri, kurgularda ve filmlerde hayali dünyalar yaratmak için, yoğun duyguları müzikle, resimle ve dansla anlatmak için kullanabilmekteyiz. Yine de şunu söyleyebiliriz ki, atalarımızdan kalma temel bir kişilik özelliği, estetik hazzımızın kökeninde varolmaya devam etmektedir. Onbinlerce yıllık uzun bir evrimsel süreçte genlerimize kodlanmış olan bu temel kişilik özelliğimiz:

"Ustalık gerektiren eserler, süreçler ve işlerdeki bulduğumuz güzelliktir".

Lascaux'dan Louvre'a, konser salonlarına, sanat galerilerine, günlük hayatımızın her anına kadar, insanoğlunun, genlerine kodlanmış şekilde doğuştan, 'sanatta ustalıkla yapılana' karşı sürekli bir beğenisi olmuştur.

"İyi yapılmış bir şeyi güzel buluyoruz" (Dutton, 2009).

Diyebiliriz ki, güzelce kesilmiş göz yaşı damlası biçimindeki bir elmasın, sadece kültürümüz bize o parlayan şeyin güzel olması gerektiğini söylediği için güzel olduğunu düşünmüyoruz. Çok eski atalarımız o şekli çok seviyorlardı ve onu yapabilmek için gerekli olan ustalık ve beceride güzelliği görmüşlerdi; öyle ki bu, sevgilerini kelimelere dökmeden çok önceleri bile böyleydi (Dutton, 2009). Öyleyse güzelliğin bakana göre değiştiğini de söyleyemeyiz. Güzellik, genlerimize kodlanmış, algımızın temellerini oluşturan onbinlerce yıllık bir geçmişe sahip, aklımızın derinliklerinde olan bir kavramdır. Güzellik, en eski atalarımızın akıllıca becerilerinden ve zengin duygusal yaşamlarından bize geçmiş, devredilmiş ve bizim de sonraki nesillere genlerimizle aktaracağımız bir hediyedir ve bu, insan türü var oldukça nesilden nesile devam edecektir. Atalarımız, eş tercihlerini sıcak, kıvrak zekalı, yaratıcı, zeki ve cömertlerden yana kullanmışlardır; bu da bugün sahip olduğumuz zevklerimizin kökenini açıkladığı gibi, aynı zamanda neden sanat eseri yaratmaya ve ondan haz duymaya yönelik bir eğilimimiz olduğunu da açıklar (Miller, 2000).

Şekil 6. Acheulian El Baltası

Kaynaklar

Barkow, J. H., Cosmides, L., ve Tooby, J. (eds.) (1992). *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*. New York: Oxford University Press.

Cronin, H. (1991). *The Ant and the Peacock. Cambridge:* Cambridge University Press.

Danto, A. C. (1964*). The Artworld*. Journal of Philosophy, 61:571–84.

Dutton, D. (2003). *"Aesthetics and Evolutionary Psychology," in J. Levinson (ed.),* The Oxford Handbook for Aesthetics. New York: Oxford University Press.

Dutton, D. (2009). *The Art Instinct: Beauty, pleasure and human evolution*. New York: Bloomsbury Press.

Godlovitch, S. (1998*). Musical Performance*. London: Routledge.

Hume, D. (1987). *"Of the Standard of Taste," in E. F. Miller (ed.), Essays*, Moral, Political, Literary. Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Kant, I. (1987). *The Critique of Judgment, trans. W. Pluhar. Indianapolis*: Hackett.

Komar, V. & Melamid, A. (1998). *Komar and Melamid Discover Pleistocene Taste*. Philosophy and Literature, 22: 486–96.

Miller, G. F. (2000). *The Mating Mind: How Sexual Choice Shaped the Evolution of Human Nature*. New York: Doubleday.

Mithen, S. (1996). The Prehistory of the Mind: A Search for the Origins of Art, Religion, and Science. London: Thames & Hudson.

Orians, G. H. & Heerwagen, J. H. (1992). *"Evolved Responses to Landscapes," in J. Barkow et al. (eds.), The Adapted Mind*. New York: Oxford University Press.

Wypijewski, J. (Ed.) (1997). *Painting by Numbers: Komar and Melamid's Guide to Art. New York:* Farrar, Straus & Giroux.

Zahavi, Am. & Zahavi, Av. (1997). *The Handicap Principle: A Missing Piece of Darwin's Puzzle*. New York: Oxford University Press.